

Anàlisi territorial de la pràctica del tennis a Catalunya

Territorial Analysis of Playing Tennis in Catalonia

SACRA MOREJÓN TORNÉ

Grup de Recerca i Innovació sobre Esport i Societat
Universitat Ramon Llull (Espanya)

Autora per a la correspondència

Sacra Morejón Torné
mariasacramentmt@blanquerna.url.edu

Resum

En aquest article s'aprofundeix en l'estudi geogràfic de la pràctica esportiva a Catalunya, a través de l'aplicació dels models de variació geogràfica de la producció i la migració. S'estudia el cas concret de la pràctica del tennis i la seva relació amb el territori, i amb l'ajut de la representació gràfica de les dades s'expliquen les dinàmiques que s'han anat produint. Els resultats sobre el cas concret d'estudi fan possible, a través de la seva discussió, explicar la distribució actual de la pràctica del tennis en el territori. Es fa una anàlisi longitudinal en el temps que permet entendre els processos que s'han produït d'innovació, difusió i adopció d'aquest esport, i un altre de la situació recent que aporta informació sobre la producció de practicants, espais i estructura organitzativa de determinats àmbits territorials. Com a conclusions d'aquest estudi es concreten les raons de les transformacions observades en la pràctica del tennis, extrapolant-les més enllà d'aquest esport, i estenent la seva validesa per a d'altres pràctiques que han seguit el mateix procés de difusió.

Paraules clau: geografia de l'esport, pràctica esportiva, tennis, clubs esportius

Abstract

Territorial Analysis of Playing Tennis in Catalonia

This article explores the geographical study of sport in Catalonia in greater depth through the use of production and migration geographic variation models. We study the specific case of playing tennis and its territorial relationship and use a graphical representation of the data to explain the dynamics that have taken place. Discussion of the results of the particular case study makes it possible to explain the current distribution of playing tennis across the country. Longitudinal analysis over time has enabled us to understand the innovation, dispersion and adoption processes that have occurred in this sport, and further longitudinal analysis of the recent situation provides information about the production of practitioners, facilities and organisational structures in certain geographical areas. In the conclusions of this study we summarise the reasons for the changes observed in playing tennis and extrapolate them beyond this sport and extend their validity to other sports that have followed the same dispersion process.

Keywords: *geography of sport, doing sport, tennis, sports clubs*

Introducció

Acceptant que l'esport ha passat a ser un element més del mercat mundial que ha de respondre a les lleis de l'oferta i la demanda, sembla obvi que el plantejament de qualsevol política esportiva hagi de passar per un ampli coneixement de la realitat del fenomen esportiu (també en termes de territori). És precisament en aquest sentit que la geografia de l'esport troba la seva raó de ser i tot i aparèixer tardanament dins de les ciències socials, aprofita les aportacions sobre l'estudi de la pràcti-

ca esportiva fetes per part de la història, la sociologia o l'economia.

L'esport, tot i convertir-se en un dels vectors principals de la mundialització (segons Augustin, 2007, tres de les sis fases de la mundialització proposades per Jaques Lévy el 2006 a *Geografia y mundialización*, poden ser mostrades pel fenomen esportiu) va ser durant molt temps ignorat pels estudis de geografia. Els primers investigadors sobre aquest tema van sorgir inicialment a Estats Units i Canadà (John Rooney¹ i

¹ John Rooney, de la Universitat Oklahoma State, va aconseguir inspirar una generació d'estudiants en posar geografia de l'esport com a camp d'estudi específic, i l'any 1974 va publicar la primera geografia de l'esport americà.

Philip Wagner² respectivament, entorn els anys 1970) i posteriorment a Europa liderats per John Bale a Anglaterra i per Daniel Mathieu i Jean-Pierre Augustin³ a França. A Espanya no hi ha encara gaires estudis en aquest camp, i segons Luque (2009) els que hi ha s'han centrat bàsicament en l'anàlisi de l'activitat física des de la vessant de l'explotació turística, com per exemple l'estudi sobre la pràctica sostenible de l'esport en el medi natural fet per la Diputació de Barcelona (1998).

La geografia de l'esport, entesa com l'estudi d'un territori i la societat que l'habita segons paràmetres de pràctica esportiva, ha aportat un seguit de recerques que, segons Bale (1998), versen sobre tres temes principals: l'estudi de models de variació geogràfica de determinats fenòmens esportius, relacionats moltes vegades amb la localització de la producció i migració; l'exploració de l'impacte ambiental i del medi ambient, especialment en els esdeveniments esportius; i els estudis centrats en els esports de paisatge. En aquest article es veurà més àmpliament la revisió i l'aplicació dels conceptes relatius al primer dels temes des de la nostra realitat territorial.

La finalitat d'aquest article és aprofundir en l'estudi geogràfic de la pràctica esportiva al nostre país, centrant-nos en el cas del tennis i la seva plasmació en l'espai de pràctica i en el territori. Els objectius concrets de la investigació són, doncs, analitzar l'aparell conceptual dels models de variació geogràfica, aplicar aquests conceptes tot agafant un paràmetre concret d'anàlisi (la pràctica del tennis a Catalunya), i traduir o adaptar l'argumentació dels models a la lògica territorial catalana.

La recerca s'estructura en dos grans apartats. En el primer apartat, de caràcter teòric, s'analitzen alguns dels conceptes sobre els models de variació geogràfica de l'esport que permeten una aproximació més objectiva a la realitat, ja sigui fent-ho tant des d'una visió longitudinal al llarg del temps, com des d'una més transversal que ens situa en el moment actual. En el segon apartat s'apliquen els conceptes revisats al nostre context territorial, i observant les dinàmiques que es donen segons un paràmetre d'anàlisi concret (la pràctica del tennis), s'explica la variació geogràfica de les pràctiques esportives que han seguit el mateix procés de difusió a Catalunya.

Conceptes sobre els models de variació geogràfica: producció i migració

Quan Jonh Bale explica al llibre *Sports Geography* (1989) la seva visió sobre les regions de l'esport, centra el seu discurs en l'existència d'un mapa mental que dibuixem en el nostre imaginari, amb els esports que tenim associats a determinats llocs del territori. Això pot ser a causa del fet que s'hi organitza un esdeveniment esportiu amb una gran rellevància mediàtica, o bé a l'existència de productes culturals (literaris, cinematogràfics...) que hi ubiquen una història amb connotacions esportives. D'un estudi fet pel mateix autor sobre l'esport i les regions vernaculars, on es pregunta a estudiants postgraduats a quines àrees de Gran Bretanya ells associen determinats esports, es desprèn que hi ha una zona al sud-est d'Anglaterra on més d'un 40% de la població hi associa la pràctica esportiva del tennis (Bale, 1986).

També Jean Pierre Augustin (1997) fa referència a aquestes regions esportives, en les quals la relació que estableix determinat esport amb la societat d'un lloc concret fa que aquest esdevingui molt present i enforteixi la seva estructura organitzativa, remarcant el futbol a Europa o algunes àrees d'Amèrica del sud i de l'Àfrica; el rugbi a Gran Bretanya, al sud de França i a Nova Zelanda, Austràlia i Àfrica del sud; el beisbol i el futbol americà als Estats Units; i l'hoquei gel a Quebec i al Canadà. Els llocs representen també un mitjà d'identificació per a alguns esports, ja sigui per l'existència d'un gran estadi o un important torneig que l'acull (en el tennis podem veure exemples com Flushing Meadows o Wimbledon, que són clubs que deuen el seu nom al barri o districte on estan ubicats, de Nova York i Londres respectivament, i que en organitzar dos dels torneigs del Grand Slam, han creat una gran identificació del lloc amb l'esport).

Producció

Per descomptat, cal objectivar les dades que permeten l'elaboració d'aquests mapes mentals, i Bale (1989) estudia la manera en què aquelles pràctiques que es jugaven a Gran Bretanya el 1700 i a Amèrica del Nord el

² El geògraf canadenc Philip Wagner va publicar el 1980 un article titulat *Sport: Culture and Geography* on feia unes reflexions fonamentals sobre aquest nou camp d'estudi, establint una estreta relació entre la composició de l'espai social i els hàbits esportius.

³ La recerca a França es va desenvolupar en dues escoles en paral·lel: la de Besançon sota la tutela de Jean Praicheux i Daniel Mathieu; i la segona a Bordeaux amb Jean Pierre Augustin com a cap d'equip, que amb una visió més pluridisciplinària va endegar una anàlisi en profunditat del fenomen esportiu.

1900 van perdre la seva especificitat geogràfica, i van institucionalitzar-se a través d'un procés de transformació dels jocs en esports moderns. Segons l'autor aquesta transició es va produir en cinc fases (els jocs tradicionals, la formació de clubs, l'establiment de normes i burocratització nacional, la difusió i adopció a d'altres països, i la creació de la burocràcia internacional), i considerem especialment important la que es desenvolupa ja al nostre territori, una vegada es van establir les normes i es va plantejar la difusió i adopció al nostre país.

Per vestir aquesta objectivació dels mapes mentals ja exposats, John Bale proposa observar conceptes com la facilitat de produir un nombre desproporcionat d'esportistes d'elit, d'espais esportius, o d'estructura organitzativa. Seguint a Rooney (1980), l'autor utilitza una aproximació al concepte de productivitat, on compara les variacions regionals amb el nivell nacional per càpita (per exemple de producció d'esportistes que competeixen) calculat sobre un índex de 1,00. La fórmula a aplicar és: $I = \frac{(N/P)}{(1/n)}$, on N és el nombre de producció de la regió estudiada, P la població del mateix àmbit, i n la productivitat nacional.

Tornant a John Bale (1989), l'autor exposa que les àrees d'èmfasi o importància del tennis a la Gran Bretanya estan situades de manera repartida en el territori, però bàsicament es tracta d'un esport localitzat en zones de classe mitjana, i no fortament ubicat al sud-est com pensa la majoria de gent. Per validar aquesta afirmació i determinar quines són aquestes àrees, Bale ho fa a través d'un estudi del nombre de clubs, o pistes, que tenen de mitjana les diferents regions, en relació amb la mitjana per càpita nacional (segons el model de Rooney, 1980), i a partir d'aquí Bale explica que es poden treure diferents graus d'èmfasi. Estableix que quan aquest índex supera en més del doble la mitjana nacional es pot parlar de *nuclis* de relatiu èmfasi ($I_n > 2$). En el cas que l'índex se situï entre el 1,3 i el 2 sobre la mateixa mitjana ($1,3 < I_n < 2$), parlarem de *dominis*, o zones de menys èmfasi. Aquesta classificació en la intensitat dona uns gràfics interessants sobre el territori, ja que marquen unes zones molt intenses quant a interès i participació, i unes zones al voltant menys intenses però que marquen moltes vegades les tendències de moviment d'aquest nuclis.

Migració: innovació, difusió i adopció

Cal considerar que aquests estudis exposats es realitzen en un moment concret en el temps, i només tenen

valor com a imatge fixa, a no ser que siguem capaços d'explicar l'evolució temporal de cada índex. Per anar més enllà d'aquestes anàlisis i introduir el concepte cronològic, cal recuperar la teoria de la difusió de Bale (1978) per explicar la tercera fase d'institucionalització dels esports moderns. L'autor planteja les pautes amb les que es produïa primerament l'adopció dels esports en una gran ciutat (innovació), i posteriorment els patrons de difusió que feien que determinada pràctica s'anés estenent o adoptant pel territori segons criteris de la grandària de la unitat (les grans ciutats adopten innovacions abans que les petites) i de proximitat o veïnatge.

Per il·lustrar aquesta teoria, veurem que a Europa el ritme d'incorporació de nous esports va anar associat als nivells de desenvolupament econòmic i industrial. Generalment les innovacions en esport, i els esports innovats, veuen primerament la llum en les capitals. En quasi tots els casos s'inicien a les ciutats, i de manera jeràrquica els adopten els entorns més rurals. Metcalfe (1983) va fer un estudi on classificava les diferents ciutats d'Ontario segons població, i ho relacionava amb l'any de creació de la primera instal·lació de diverses tipologies esportives. En aquest cas s'observava clarament la relació que com més poblada és la ciutat (més gran en termes d'habitants), abans es construeixen les instal·lacions esportives, és a dir, es proporciona un espai reglat per poder practicar un nou esport adoptat.

Per evidenciar la difusió de l'esport modern per veïnatge podem referir-nos als estudis fets per John Bale l'any 1978 sobre l'expansió de tres esports a Europa (futbol, atletisme i gimnàstica). Queda palès en aquesta recerca com l'origen d'aquests esports triats és a Anglaterra (els dos primers) o a Suïssa i Alemanya (la gimnàstica) i com van ser adoptats primerament pels països adjacents, i en darrer terme els esports van arribar a aquells països situats geogràficament a la perifèria d'Europa. Resulta especialment interessant el treball gràfic amb *isopleths* o línies que envolten àrees amb la mateixa data d'adopció, s'acostuma a dibuixar isolínies amb intervals que van dels 10 als 20 anys. Similars esquemes d'adopció es reproduïen a escala nacional.

En definitiva, el creixement de l'esport modern i les innovacions en els esports, poden explicar-se amb la doble vessant jeràrquica i de veïnatge del model de difusió. A més a més, segons John Bale (1978), en els esports individuals com el tennis la correlació entre la data d'adopció i el nivell econòmic de desenvolupament és positiu.

Mètode

Una vegada analitzat l'aparell conceptual s'ha realitzat una recerca aplicada, amb la intenció de traslladar els conceptes revisats dins de la realitat territorial catalana. Tal com s'ha comentat anteriorment, s'han aplicat els models de variació geogràfica centrant-los en la pràctica de tennis a Catalunya.

En referència a les regions de l'esport (Bale, 1989; Augustin, 1997), s'ha revisat bibliografia de la història de l'esport a Catalunya, optant per estudis monogràfics de determinades disciplines esportives. Per estudiar els models de producció (Rooney, 1980; Bale, 1989) i difusió (Bale, 1978; Metcalfe, 1983), s'ha treballat amb dades del 2010 proporcionades per la Federació Catalana de Tennis (nombre d'esportistes federats i clubs per productivitat, i dates de fundació per la difusió), el *Cens d'Equipaments Esportius* de la Generalitat de Catalunya (nombre de pistes de tennis per la productivitat d'espais), i el *Banc d'estadístiques de municipis i comarques* de l'Idescat (dades de població des del 1890). El tractament d'aquestes dades s'ha fet segons els models comentats, i s'hi ha trobat significació en la interpretació de la seva representació gràfica a través de mapes.

Aplicació a Catalunya (resultats i discussió)

Atenent a les regions vernaculars exposades per Bale (1989) i Augustin (1997), podem observar aquest mateix fenomen a Catalunya. Veiem que hi ha relacions bilaterals de caràcter històric entre esport i territori, en esports com l'handbol i Granollers, el bàsquet i Badalona, l'hoquei patins i Sant Hipòlit de Voltregà, l'hoquei herba i Terrassa, o la natació i Sabadell.

La majoria d'esports es van iniciar a Barcelona, però la capital va tenir una funció inicialment motriu que després es va convertir en fagocitadora (Pujades & Santacana, 1995; Serras, 2009). En la majoria de casos es va produir una diàspora que va permetre focalitzar esports determinats en ciutats que s'hi han identificat de tal manera que han canviat la seva fisonomia esportiva i la del seu entorn

La relació entre l'handbol i Granollers es pot justificar atenent que va ser la primera ciutat d'Espanya a jugar la modalitat de handbol 7, i revisant la història del CB Granollers veiem que va ser el primer equip de l'Estat a jugar una competició Europea el 1959 i d'obtenir-ne un títol el 1976.

Fixant-nos en el bàsquet i la seva relació amb Badalona, trobem una explicació segons Puyalto i Navarro (2000) a *El Bàsquet a Catalunya*, on documenta que en la primera reunió de la Federació Catalana el 1925 ja es va sol·licitar la realització d'una exhibició de la selecció a la ciutat de Badalona, i l'any 1949 Badalona ja era la segona població, després de Barcelona, en nombre de clubs federats.

L'hoquei patins estableix un vincle indissociable amb Sant Hipòlit de Voltregà. Seguint a Casas (2006) al llibre *Club Patí Voltregà, 50 anys teixint la vida d'un poble*, veiem com després d'organitzar el 1951 el Campionat Mundial d'Hoquei patins a Barcelona sorgeixen diversos clubs a Osona, amb gran rivalitat entre ells, entre els que hi ha el CP Voltregà creat amb una gran implicació per part de tot el poble. Va acabar acollint a la seva pista a l'Aussa Hockey Club de Vic, i potenciant un important planter de jugadors.

L'hoquei herba s'associa a Terrassa, i tal com es pot veure en repassar la seva història (Figueras, 1992), s'explica com els primers practicants s'organitzen entorn dels nuclis de Barcelona i de Terrassa, iniciant-se els del Vallès a l'Ateneu Calasanci, i a aquests fets els segueixen moltes dècades de sana rivalitat entre els equips de les dues ciutats. En aquesta mateixa font, i observant el nombre de federats, Terrassa segueix sent en l'actualitat la població amb més llicències federatives d'hoquei herba per total d'habitants.

La natació i la seva relació amb Sabadell, la trobem justificada per Pujadas (2005), ja que comenta a *Els orígens de la natació esportiva a Catalunya*, que la primera piscina d'Espanya es va construir a Sabadell, que de les 15 piscines que hi havia a Catalunya el 1932, 4 estaven ubicades a la zona industrial del Vallès, i que a més quan tres clubs van fundar la Federació Catalana de Natació Amateur, dos estaven a Barcelona i el tercer era el CN Sabadell.

Entrant en l'objectivació d'aquestes dades, tot seguint el concepte de productivitat de Rooney (1980), i aplicant la fórmula que proposa per calcular la productivitat d'esportistes que competeixen en tennis a Catalunya, veiem que l'índex de productivitat (I_p) el coneixerem fent el quocient entre N i P (és el nombre d'esportistes federats en tennis de cada comarca, entre la població comarcal), i relacionant-ho amb la mitjana nacional, on n és el nombre d'habitants que hi ha per cada tennista federat de Catalunya (segons dades de la *taula 1*, el valor és 214,67, que és el quocient entre 7.512.381 habitants i 34.994 federats de tennis).

Comarca	Població	Federats	Índex 1	Nre. pistes	Índex 2	Nre. clubs	Índex 3
Alt Camp	45.326	76	0,36	25	1,34	2	1,50
Alt Empordà	140.262	603	0,92	124	2,14	7	1,70
Alt Penedès	104.589	225	0,46	40	0,93	4	1,30
Alt Urgell	22.005	0	0,00	9	0,99	0	0,00
Alta Ribagorça	4.278	0	0,00	3	1,70	0	0,00
Anoia	118.057	305	0,55	42	0,86	7	2,02
Bages	185.117	287	0,33	77	1,01	4	0,73
Baix Camp	190.440	705	0,79	86	1,09	4	0,71
Baix Ebre	82.222	137	0,36	39	1,15	3	1,24
Baix Empordà	133.221	1.810	2,92	286	5,20	11	2,81
Baix Llobregat	798.468	2.929	0,79	430	1,30	19	0,81
Baix Penedès	99.786	257	0,55	77	1,87	4	1,36
Barcelonès	2.251.029	15.007	1,43	307	0,33	21	0,32
Berguedà	41.683	84	0,43	18	1,05	3	2,45
Cerdanya	18.549	36	0,42	37	4,83	1	1,83
Conca de Barberà	21.437	88	0,88	9	1,02	1	1,59
Garraf	144.657	579	0,86	76	1,27	7	1,64
Garrigues	20.413	39	0,41	11	1,31	2	3,33
Garrotxa	55.439	165	0,64	20	0,87	2	1,23
Gironès	181.153	521	0,62	52	0,70	6	1,13
Maresme	430.997	1.948	0,97	280	1,57	21	1,66
Montsià	72.333	173	0,51	22	0,74	5	2,35
Noguera	40.130	114	0,61	17	1,03	2	1,69
Osona	153.499	807	1,13	79	1,25	9	1,99
Pallars Jussà	13.978	0	0,00	5	0,87	0	0,00
Pallars Sobirà	7.646	0	0,00	15	4,75	0	0,00
Pla de l'Estany	30.660	85	0,60	13	1,03	1	1,11
Pla d'Urgell	37.371	81	0,47	11	0,71	1	0,91
Priorat	10.145	0	0,00	3	0,72	0	0,00
Ribera d'Ebre	24.082	70	0,62	11	1,11	2	2,82
Ripollès	26.580	88	0,71	30	2,73	3	3,84
Segarra	22.940	63	0,59	7	0,74	1	1,48
Segrià	205.724	1.090	1,14	70	0,82	5	0,83
Selva	171.037	337	0,42	139	1,97	9	1,79
Solsonès	13.730	99	1,55	27	4,76	1	2,48
Tarragonès	249.718	821	0,71	134	1,30	9	1,23
Terra Alta	12.931	0	0,00	6	1,12	0	0,00
Urgell	37.322	76	0,44	17	1,10	3	2,73
Vall d'Aran	10.206	0	0,00	5	1,19	0	0,00
Vallès Occidental	886.530	3.962	0,96	239	0,65	22	0,84
Vallès Oriental	396.691	1.327	0,72	203	1,24	19	1,63
Catalunya	7.512.381	34.994	1,00	3.101	1,00	221	1,00

Taula 1. Càlcul de la producció i la productivitat d'esportistes, pistes, i clubs de tennis per comarques. (Font: elaboració pròpia amb dades de la FCT, el CEEC i l'Idescat)

Citem a continuació aquelles comarques de Catalunya que podrien ser interessants des del punt de vista qualitatiu, ja que representen aquelles que tenen una major productivitat de tennistes (Índex 1, *taula 1*): Baix Empordà (2,92), Solsonès (1,55), Barcelonès (1,43), Segrià (1,14), i Osona (1,13).

En canvi, si observem la productivitat de pistes de tennis (índex 2, *taula 1*), sense obviar la relació amb la població de cada comarca i comparem ambdues capacitats de produir (esportistes i pistes) veiem que només el Barcelonès i el Segrià són capaços de tenir una alta productivitat d'esportistes sense recolzar-se en una alta productivitat d'espais esportius.

La productivitat de clubs ens aporta més informació sobre la capacitat de crear estructura organitzativa que espais de pràctica i, de la mateixa manera que la productivitat d'esportistes, proporciona uns resultats que cal matissar en la mesura que hi ha àmbits territorials que no tenen cap club o esportista federat (per la qual cosa es produeix una polarització dels valors).

Observant els mapes de la *figura 1* (realitzats a partir de les dades de la *taula 1*), podem veure com l'èmfasi en la productivitat d'esportistes va molt lligada a aspectes estructurals de l'esport de rendiment en tennis, estipulats per la Federació Catalana de Tennis, de manera que aquestes comarques amb índex superiors a la mitjana nacional coincideixen en gran mesura amb els centres de tecnificació que tradicionalment es van distribuir al territori: Barcelona, Lleida, Girona (que recull la producció del Baix Empordà), Vic, i de manera excepcional el Solsonès (que no ha disposat mai de centre

de tecnificació i en canvi Tarragona i el Vallès Occidental sí).

Observant la producció de pistes, veiem que cal destacar aquelles comarques amb un nombre de pistes censades per sobre de la mitjana de 122 pistes (per pal·liar la polarització dels resultats causada per valors iguals a 0), que tenen una alta productivitat (nuclis i dominis) i que coincideix en aquells indrets on en el seu moment es van configurar com a zones d'estiueig de la burgesia catalana, i que van començar a construir pistes al voltant dels nuclis d'innovació de Barcelona, Girona i Tarragona (Alt i Baix Empordà, Baix Llobregat, Maresme, la Selva, i Tarragonès). Segons Pujadas i Santacana (1995) el tennis català prengué una gran importància a nivell quotidià durant els estius i es crearen autèntiques colònies de tennistes amb els seus propis clubs i concursos locals.

Per acabar, i referint-nos a la producció d'estructura organitzativa entorn al tennis, és a dir de clubs, cal que observem els àmbits amb més de 5 clubs, i que tenen una productivitat superior a la mitjana. Veiem com hem de tenir en compte una vegada més que l'estructura organitzativa segueix un procés similar a la productivitat de pistes, però validant aquells llocs en què la pràctica es consolida. Destaquem el Baix Empordà, a més de l'Alt Empordà, la Selva, Osona i el Gironès pel nucli de jugadors de Girona; el Maresme, el Vallès Oriental, l'Anoia i el Garraf recollint els de Barcelona; i el Tarragonès els de Tarragona. Cal fer esment que el Barcelonès no està dins de les comarques amb alta productivitat de pistes o de clubs, entenent que es tracta d'una característica vinculada inversament al nombre d'habitants, i

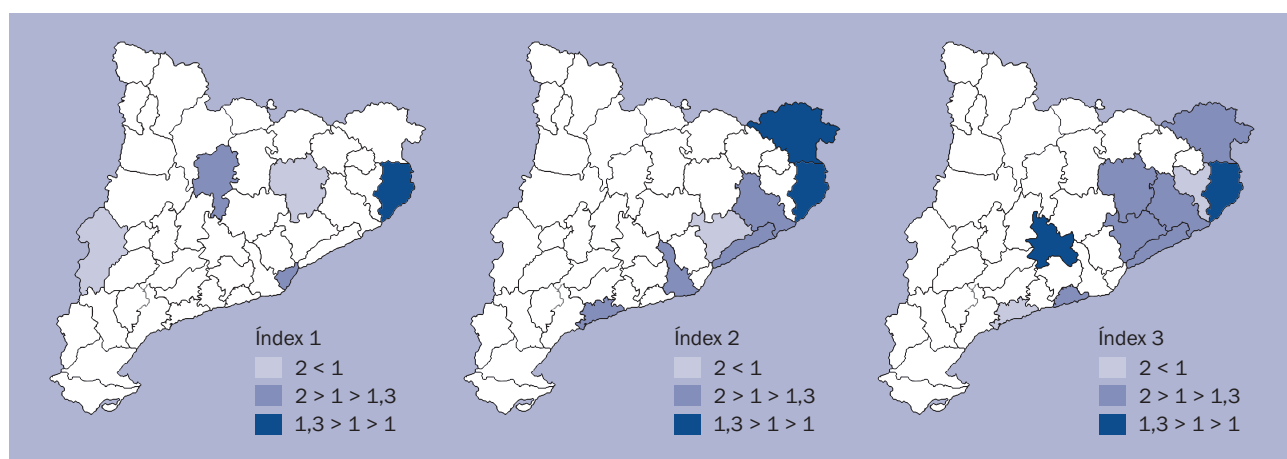

Figura 1. Productivitat d'esportistes, pistes i clubs de tennis a Catalunya

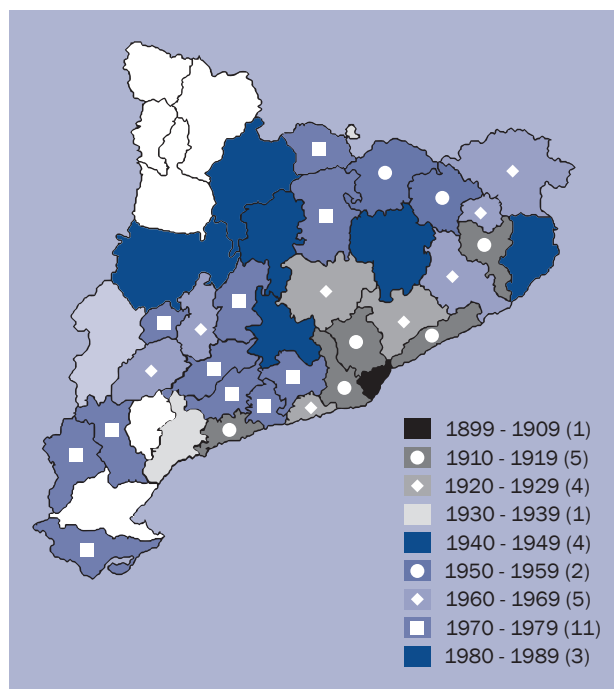
el nucli de Barcelona es descarta per l'alta concentració de població.

Entrant en una interpretació longitudinal, s'ha reproduït el treball sobre la teoria de la difusió de l'esport i la seva representació gràfica (Bale, 1978) amb la intenció d'aplicar-lo sobre el territori català. Per aquest motiu, hem elaborat el mapa que tenim a continuació, amb el diferent acoloriment de les comarques a intervals cada 10 anys, on queda representada l'afectació en l'adopció tant per la proximitat com per la grandària de la unitat. Aquest segon concepte (que relaciona la població amb l'aparició del primer espai esportiu reglat, aprofundit per Metcalfe, 1983), s'ha validat amb un buidat de dades d'Idescat de les poblacions de tots els municipis de Catalunya a intervals de 10 anys, filtrades per veure quines eren les ciutats amb més nombre d'habitants, començant el 1899 que és l'any de la fundació del primer club de tennis a Catalunya, el Barcelona Lawn Tennis Club.

Tal com es pot observar en el mapa territorial de la figura 2, la primera comarca que va adoptar l'esport del tennis va ser el Barcelonès, i respon a criteris ja comentats sobre el fet que la innovació es produeix abans a les grans ciutats, que en el nostre cas es concreta a Barcelona (analitzant dades de l'Idescat, sobre els nuclis més poblats de Catalunya des de l'any 1890 i a intervals de deu anys, veiem que el 1890 pràcticament el 30% de la població de tot Catalunya, 554.137 habitants, vivia a Barcelona).

No serà fins 10 anys més tard que aquest esport serà adoptat per les tres comarques limítrofs (Maresme, Baix Llobregat i Vallès Occidental) seguint l'explicació de l'adopció per veïnatge, i per dues de les altres grans capitals catalanes (Girona i Tarragona) atenent el criteri d'adopció en les grans ciutats. D'aquesta manera 5 de les ciutats que ja disposen de club de tennis estan entre les 10 més poblades de la dècada (Sabadell i Terrassa acompanyen a les tres capitals ja esmentades). Per altra banda, i seguint a Pujadas (2008), veiem que també identifica la difusió de l'esport modern a Catalunya segons tres eixos, que corresponen a indrets costaners de les comarques gironines (Girona), de la costa central (Barcelona) i de la costa Daurada (Tarragona). En el cas de Barcelona ressalta la importància del teixit industrial de Sabadell, Terrassa i Mataró, com a nuclis que adoptaran la pràctica esportiva ben aviat per la presència de població estrangera vinculada al comerç.

En la dècada següent, a partir del 1920, adoptaran la pràctica del tennis amb la fundació de clubs per veïnatge

▲ **Figura 2.** Esquemes de difusió del tennis a Catalunya. Visió nacional

tres comarques més, sota la influència del nucli de practicants de Barcelona i la seva corona (Vallès Oriental, Bages, i Garraf) i s'incorporarà la darrera capital catalana, Lleida (que l'any 1920 era la segona ciutat de Catalunya quant a població, amb 38.165 habitants per darrera de Barcelona). Cal tenir en compte que aquelles comarques que ja disposaven d'algun club de tennis segueixen creixent en practicants i consolidant-ne l'adopció.

Seguint el procés cronològic, a partir del 1930 comença una dècada que estarà marcada per la Guerra Civil. No hi haurà noves incorporacions significatives llevat d'un club ja existent però que crearà la secció de tennis (a Reus, que era la desena ciutat quant a població l'any 1930, amb 31.299 habitants, per darrera dels grans nuclis situats a la corona de Barcelona, Tortosa, Lleida i Manresa). També cal tenir en compte la fundació de tres clubs de tennis més, tots ells en comarques que ja han adoptat la pràctica però en aquest cas (i a causa de l'excepcionalitat del moment històric), ho faran en nuclis urbans més petits i allunyats de Barcelona (Bellaterra, Begues i Terrassa). Entre el 1942 i el 1948, en plena postguerra, comença una tímida recuperació amb la fundació de clubs en quatre comarques noves, cadascuna afectada pel veïnatge de les comarques de les grans capitals (Baix Empordà a Girona, La Noguera a Lleida,

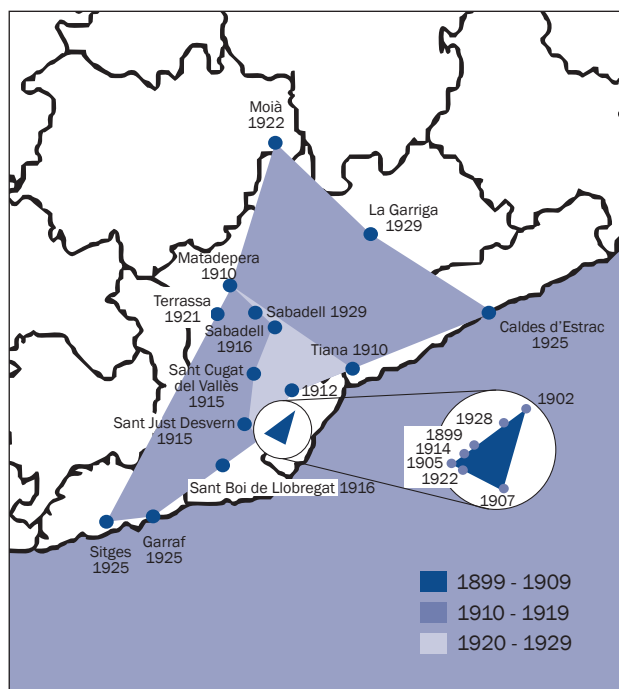

Figura 3. Esquemes de difusió del nucli d'adopció del tennis de Barcelona del 1899 al 1929

Baix Ebre a Tarragona, i Osona a l'àrea que creix al voltant de Barcelona). També dues grans ciutats com Barcelona i Lleida amplien la seva oferta de clubs amb l'aparició de noves associacions esportives de tennis.

A partir de 1950, i citant ara únicament aquelles comarques que adoptaran el tennis amb la fundació del primer club, hi haurà la incorporació de les comarques de la Garrotxa i el Ripollès per la influència dels practicants de Girona i Vic. Més enllà del 1960 també haurem de comptar amb l'Alt Empordà, el Pla de l'Estanty i la Selva sota la influència pel veïnatge de les comarques que ja han adoptat del nucli de Girona i les Garrigues i l'Urgell per la proximitat del nucli de practicants de Lleida i Balaguer.

Atenent a la grandària de les ciutats veiem que el 1960, de les 15 ciutats més poblades de Catalunya només n'hi ha 5 que no tenen club de tennis, (de totes les que tenen un nombre d'habitants superior als 25.000 segons dades de l'Idescat, tan sols trobem sense clubs de tennis Cornellà, l'Hospitalet, Manresa, Santa Coloma de Gramenet i Vilanova). En tots els casos s'entén aquesta manca per la proximitat a indrets on ja fa temps que tenen adoptat el tennis amb un elevat nombre de clubs (Barcelonès i Garraf) excepte el cas de Manresa, que fundarà el seu primer club el 1964.

Si fixem l'atenció en el que va passar més enllà del 1970, la majoria de comarques que resten per adoptar la pràctica del tennis ho aniran fent progressivament amb la fundació de clubs, fins al moment actual en què només queden per incorporar-se la Vall d'Aran, l'Alta Ribagorça i el Pallars Sobirà (amb una densitat de població molt baixa, i greus problemes de pràctica gran part de l'any per qüestions climàtiques), i el Priorat. Cal observar que tot i no disposar de l'estructura organitzativa dels practicants a través d'algun club, sí que disposen a totes les comarques citades de pistes de tennis (9, 5 i 15 pistes respectivament les comarques lleidatanes, i 2 pistes el Priorat). Cal fer esment que a l'Alt Urgell, la Terra Alta i al Pallars Jussà, en el moment de l'estudi no hi constava clubs perquè els que hi havia s'havien donat de baixa (CT Ollana, Gandesa i Pallars respectivament).

Veiem en la *figura 3* la representació de les *isopleths* o línies que envolten àrees amb la mateixa data d'adopció, treballat amb detall a nivell de municipis, a l'àrea d'influència del nucli de practicants de Barcelona.

Conclusions

La geografia de l'esport permet aprofundir en el coneixement de la pràctica esportiva i la seva relació amb el territori. A través de l'aplicació dels models de variació geogràfica i la seva representació gràfica es poden explicar les dinàmiques de producció i migració de la pràctica esportiva al nostre territori, observades a través de l'anàlisi d'un paràmetre concret (pràctica del tennis). Aquesta afirmació és vàlida per aquelles pràctiques que han seguit un procés similar de difusió al nostre país, i que es correspon amb els esports moderns sorgits a Anglaterra entre els segles XVIII i XIX, en ple procés industrialitzador.

La relació entre l'esport i el territori va més enllà de les associacions de l'imaginari col·lectiu, i es pot argumentar a través d'alguns conceptes que aporten informació sobre la situació actual (productivitat d'esportistes, d'espais de pràctica i de clubs) i d'altres que ho fan des d'una visió més longitudinal en el temps (innovació, adopció i difusió).

El primer dels conceptes parteix d'una relació directa amb el nombre d'esportistes federats de cada àmbit territorial, i dona uns resultats en tot el territori molt vinculats a l'estructura de l'esport de rendiment definit per la institució reguladora corresponent (federació esportiva). La productivitat de pistes i clubs aporta informació respecte l'oferta d'espais esportius i la seva

estructura organitzativa, i coincideix (a Catalunya) amb aquells indrets on en el seu moment es van configurar com a zones d'estiueig de la burgesia catalana, i que van començar a fundar clubs al voltant dels nuclis d'innovació de Barcelona, Girona i Tarragona. Tal com explica Pujadas (2008), la difusió de l'esport requereix d'un sector social autòcton interessat que l'aculli i l'assumeixi com a positiva, i que en el nostre cas s'identifica amb la burgesia emprenedora.

En l'anàlisi cronològica, i aplicant a Catalunya l'esquema d'adopció dels esports de Bale (1978) s'evidencia que la innovació es produeix a Barcelona (l'any 1899 en el cas del tennis amb la fundació Barcelona Lawn Tennis Club). Aquesta localització s'explica fàcilment, ja que es tracta del nucli urbà més gran i amb major desenvolupament, i a partir d'aquí es despleguen els patrons de difusió per proximitat o veïnatge (a les comarques limítrofs del nucli d'innovació) i d'adopció a les grans ciutats (amb una relació inequívoca amb les ciutats més poblades i industrialitzades).

Com a possibles línies de continuïtat d'aquest estudi, hi hauria la d'estendre l'aplicació dels conceptes que s'aporten des de la geografia de l'esport a d'altres pràctiques físicoesportives en el territori català, més enllà d'aquelles que han seguit un mateix procés de difusió (esport modern). Seria interessant poder explicar la localització de la producció i migració d'aquestes altres pràctiques, per tal de cercar els possibles punts en comú respecte les conclusions d'aquest article.

Conflicte d'interessos

La autora declara no tenir cap conflicte d'interessos.

Referències

- Augustin, J. P. (1997). Les territoires incertains du sport. *Cahiers de géographie du Québec*, 41(114), 405-411.
- Augustin, J. P. (2007). *Géographie du sport. Spatialités contemporaines et mondialisation*. Paris: Armand Colin.
- Bale, J. (1978). Geographical diffusion and the adoption of professionalism in football in England and Wales. *Geography*, 63(3), 188-197.
- Bale, J. (1986). Sport and national identity a Geographical view. *British Journal of Sports History*, 3(1), 18-41.
- Bale, J. (1989). *Sports Geography*. London: E. & F. N. Spon.
- Bale, J. (1998). La Hinchada virtual: El futuro paisaje del fútbol. *Lecturas: Educación Física y Deportes*. Any 3(10). Recuperat de <http://efdeportes.com/efd10/jbalee.htm>
- Casas, P. (2006). *Club Pati Voltregà. 50 anys teixint la vida d'un poble*. Vic: Eumo Editorial.
- Diputació de Barcelona (1998). *Estudi sobre la pràctica sostenible de l'esport en el medi natural*. Barcelona: Diputació de Barcelona.
- Figueras, P. (1992). *Terrassa i l'hoquei: 80 anys d'història*. Terrassa: Ajuntament de Terrassa.
- Federació Catalana de Tennis (2010). *Memòria d'activitats del tennis català*. Barcelona: FCT.
- Generalitat de Catalunya (2006). *Cens d'Equipaments Esportius de Catalunya*. Recuperat de <http://www16gencat.cat/esports/scripts/app/formulari-cens.asp>
- Idescat. *Banc d'estadístiques de municipis i comarques*. Recuperat de <http://www.idescat.net>
- Lévy, J. (2006). Geografía y mundialización. A D. Hiernaux & A. Lindon (Dir.), *Tratado de geografía humana* (pàg. 273-302). Barcelona: Anthropos Editorial.
- Luque, A. M. (2009). Deporte y territorio: el medio natural como soporte de las prácticas turístico-deportivas en la naturaleza. A AEISAD, *Deporte, salud y medio ambiente. X Congreso de Investigación Social y Deporte de la AEISAD* (pàg. 63-89). Madrid: Librerías Deportivas Esteban Sanz.
- Metcalfe, A. (1983). The urban response to the demand for sporting facilities; a study of ten Ontario town/cities, 1919-1939. *Urban History Review* (12), 31-46.
- Pujadas, X. (2005). *Els orígens de la natació esportiva a Catalunya. Textos de Cultura i Esport*, 3. Esplugues de Llobregat: Consell Català de l'Esport.
- Pujadas, X. (2008). Els orígens de l'esport a la Catalunya contemporània: entre la modernització del lleure i la massificació (1870-1936). A *L'Esport a Catalunya, Nadala 2008*. Barcelona: Fundació Lluís Carulla.
- Pujadas, X., & Santacana, C. (1995). *Història il·lustrada de l'esport a Catalunya, vol. 1 (1870-1931)*. Barcelona: Diputació de Barcelona i Columna.
- Puyalto, Ll., & Navarro, V. (2000). *El bàsquet a Catalunya*. Barcelona: Fundació del Bàsquet Català.
- Rooney, J. (1980) *The Recruiting Game*. Lincoln: University of Nebraska Press.
- Serras, M. (10 de març de 2009). A cada ciudad su deporte. *El País*, pàg. 59-60.
- Wagner, P. (1981). Sport: Culture and geography. A T. Hägerstrand & A. Pred (Ed.), *Space and Time in Geography* (pàg. 85-108). Lund: Gleerup.